**С.Г. Батажок**, канд. екон. наук, доц.

## ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

*Стаття присвячена актуальній проблемі вдосконалення соціально-економічного захисту населення в умовах фінансової кризи. Поряд з аналізом причин кризи і зростання інфляції, розглянуті напрямки підтримки малозабезпечених верств населення шляхом застосування механізмів індексації доходів та цінового контролю.*

*Some aspects of public socio-economic safety improvement under financial crisis are considered. It is analyzed the reasons crisis and inflation. The income indexation and price control are proposed as a mechanism of support disadvantaged people.*

*Ключові слова: соціально економічний захист, інфляція, цінове регулювання, індексація.*

*Keywords: socially economic defence, inflation, price adjusting, indexation.*

В умовах світової фінансової кризи, що охопила й Україну, важливе завдання держави полягає у приборкуванні наростаючих темпів фінансово-економічного дисбалансу, що полягає, передусім, в ефективному стримуванні інфляції та підвищенні дієвості системи соціально-економічного захисту населення, насамперед, від підвищення цін на споживчі товари та послуги.

Інфляція, як складне багатофакторне явище є наслідком порушення економічної рівноваги і, особливо посилюється за умов фінансової кризи. Деструктивний вплив інфляції полягає у спотворенні цін на товари та послуги масового вжитку. Тому соціально-економічний захист населення в умовах підвищення споживчих цін, передусім, зумовлений реалізацією не тільки нормативно-законодавчих механізмів безпосереднього впливу на підвищення грошових доходів населення, а й фінансово-економічних і організаційно-економічних механізмів подолання інфляційних процесів.

Складність процесу активізації інфляції в Україні полягає у тому, що вона зумовлена як зовнішніми так і внутрішніми чинниками.

Вплив зовнішніх факторів став особливо відчутним внаслідок нарощуванням процесів глобалізації, зокрема, лібералізацією зовнішньо торговельних відносин, що передували вступу України до СОТ. З цими процесами населення України відчули значний вплив світових цін, зокрема, на споживчі товари. Економіка також сприйняла всі ті негаразди, що були пов'язані зі зростанням цін на енергоносії та експансією, здійсненою потужними іноземними товаровиробниками на вітчизняному ринковому просторі, яка в короткі терміни зумовила масштабне зростання питомої ваги критичного імпорту. Порівняння співвідношення обсягів і темпів зростання експорту-імпорту засвідчує обвальний характер процесу перевищення не тільки темпів зростання імпорту над темпами зростання експорту, а й абсолютне перевищення

імпорту над експортом. Так якщо у 2004 р. сальдо торговельного балансу було позитивним і в грошовому вираженні дорівнювало 4, 978 млрд. дол. США то вже у 2007 р. від'ємність його становила 7,876 млрд. дол. США і продовжувала нарощуватись напередодні фінансової кризи.

До основних внутрішніх чинників розвитку інфляційних процесів в Україні напередодні світової фінансової кризи можна віднести три основні:

1) переповнення грошових каналів внаслідок як запуску друкарського верстату з метою фінансування Мінфіну України так і масштабного ( більше 100 млрд. грн..) кредитного емісійного накачування приватної банківської системи з метою її термінового порятунку, що здійснив НБУ шляхом рефінансування (а у окремих випадках і рекапіталізації) комерційних банків;

2) постійно зростаючий зовнішній борг (і відповідно витрат щодо його обслуговування), що включає: а) безпосередні державні зовнішні запозичення (які з початку фінансової кризи зросли більш ніж в два рази, від 15 млрд. дол. США до 32 млрд. дол. на кінець 2009 року); б) обсяг гарантій наданих державою по неповерненим боргам приватних структур; в) величезну частину запозичень, що отримав від іноземних кредиторів напередодні фінансової кризи вітчизняний приватно-корпоративний, зокрема банківський сектор ( напередодні фінансової кризи за 9 місяців 2008 р. по даним НБУ зовнішні борги українських комерційних банків, зросли більш ніж на 12 млрд. дол. США і досягли 42 млрд. дол.);

3) різке скорочення обсягів вітчизняного виробництва, передусім, товарів масового вжитку і продовольчих товарів. Так, якщо у 80-і роки минулого сторіччя від 40 до 70% власного виробництва м'яса, ковбасних виробів, тваринного масла, цукру та інших харчових продуктів з УРСР вивозилось до союзних республік СРСР, у перше десятиріччя державної незалежності внутрішній попит на ці продукти повністю задовольнявся власним виробництвом, то на сьогодні ситуація є абсолютно зворотною.

До негативних чинників необхідно віднести також і психологічне очікування підвищення цін і недовіра населення до банківської системи, що призводить до суттєвого зростання грошового агрегату Мо, тобто обсягів грошової маси, що знаходиться поза межами банківської системи. До того ж внаслідок масштабної тінізації та криміналізації економіки на руках у заможної, багатої і надбагатої частини населення України за різними експертними оцінками заходиться від 16 до 40 і більше млрд. дол. США [1, с. 74-75 ].

Важливо наголосити на тому, що навіть і в умовах фінансової кризи держава не може відмовлятися від основної мети – розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Все це вимагає від всіх гілок державної влади України не лише декларування, а й практичної реалізації конкретних напрямів соціально-економічної стратегії. При цьому це стосується не лише забезпечення виконання концептуальних засад соціально-економічного захисту населення, а й бути спрямована на сприяння розвитку людських ресурсів, незважаючи на несприятливі умови фінансово-економічної кризи. При цьому важливим завданням соціальної держави

має бути забезпечення соціально-економічної компенсації, яка унеможливлювала б виникнення соціальної напруги та не допускала б антагоністичних конфліктів, тобто спрямовувалась на нейтралізацію потенційно деструктивної природи ринку, особливо в умовах кризової кон'юнктури.

Питання дотримання соціально-економічних гарантій, норм і прав населення навіть і в кризових умовах мають спиратись на концептуальні засади соціально-економічного захисту, які включають такі основні структурні складові: 1) диференційований підхід до різних демографічних груп; 2) зростання ролі особистих доходів у підвищенні рівня життя населення; 3) відмова від залишкового принципу виділення коштів на вирішення соціальних питань; 4) застосування на практиці науково-обґрунтованих соціально-економічних стандартів, нормативів і мінімальних гарантій, що поширюються на всі верстви населення; 5) застосування прогресивної шкали оподаткування доходів населення, об'єктивне визначення неоподатковуваного мінімуму доходів та його своєчасна індексація; 6) застосування механізму індексації доходів населення.

Перш за все, в кризових умовах посилюється відповідальність держави за захист доходів населення (заробітної плати, пенсій, стипендій, інших соціальних трансфертів) від інфляції. Захист доходів населення від інфляції у світовій практиці здійснюється різними способами, зокрема шляхом: адаптації, тобто підвищенням раніше призначених ставок (окладів), пенсій, стипендій із урахуванням динаміки цін і рівня життя; компенсації – прямого перегляду ставок, окладів відповідно до положень, умов колективних договорів, що застосовується при підвищенні цін на певні групи споживчих товарів; індексації доходів.

Одним із прямих методів захисту населення від зростання цін на споживчі товари та послуги є індексація доходів, яка визначена у міжнародній практиці як механізм підвищення грошових доходів населення, що дозволяє повністю або частково відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Індексація споживчих цін охоплює ціни на продовольчі, непродовольчі товари, послуги, що купуються домашніми господарствами. Але домашні господарства з різними доходами формують свою структуру видатків щодо придбання товарів і послуг, в якій може бути різна питома вага як дорогих, так і дешевих товарів. Тому індексація, як правило, диференціюється за категоріями громадян і спрямовується на підтримку купівельної спроможності найбільш соціально вразливих верств населення та тих хто одержує фіксованих доходів (найманих працівників, пенсіонерів, інвалідів, неповних і багато дітних родин, молоді). Проте повна індексація неможлива, оскільки існує граничний рівень доходів, до якого вона не застосовується.

Механізми індексації доходів населення відрізняються не лише у різних країнах, а й за різних економічних умов в одній країні. Вони можуть мати загальнонаціональний масштаб, здійснюватися на рівні галузі (фірми) шляхом перегляду тарифних ставок, окладів під час узгодження нових колективних договорів, враховувати особливості визначення прожиткового мінімуму для окремих соціально-демографічних груп, ре-

гіонів, місцевих умов. Разом із тим, противники індексації вказують на те, що вона може прискорювати інфляційні процеси. Однак аналіз досвіду індексацій доходів населення у країнах Європейського економічного співтовариства не підтвердив безпосереднього зв'язку індексації зі зростанням чи гальмуванням інфляції.

Цікавою є доля механізму індексації в Україні. Так, у перший рік державної незалежності, Декретом Кабінету Міністрів України від 9 грудня 1992 р. № 7-92 "Про тимчасове припинення індексації грошових доходів населення" з 1 січня 1993 р. була зупинена дія Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення" [2, с. 85–88.].Основною підставою для скасування дії Закону Української РСР "Про індексацію грошових доходів громадян" була теза, що реалізовувалась на той час В.М. Пинзеником в Уряді Л.Д. Кучми, а саме, що в умовах інфляції індексація, по-перше, не тільки не захищає доходи громадян, а сама перетворюється на один із чинників розкручування інфляційної спіралі; по-друге, вимагає від держави значних коштів, яких немає в бюджеті, і тому неминуче призводить до подальшого збільшення дефіциту державного бюджету. Проте, після відміни індексації інфляція споживчих цін зросла у 1993 р. у 102,6 рази, у 1994 - у 5,1, у 1995 - у 2,86, у 1996 р. - у 1,39 рази, а виконання зведеного бюджету України свідчить, що після скасування індексації грошових доходів населення бюджетний дефіцит продовжував залишатися на високому рівні. Так, у 1993 р. дефіцит консолідованого бюджету становив 5,1 % ВВП, у 1994 р. він зріс до 8,9 % ВВП, у 1995 р. бюджетний дефіцит становив 6,6 % ВВП; у 1996 р. - 4,9 % ВВП; у 1997 р. - 6,7 % ВВП [3, с. 31]

Через десять років в Україні відновили індексацію доходів відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» від 06.02.2003 р. № 49-IV. Законом передбачено, що індексація грошових доходів громадян має здійснюватись у випадку, коли величина індексу споживчих цін, розрахована спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики, перевищує межу індексації, яка встановлюється на рівні 101%, тобто межа індексації в Україні – 1% приросту споживчих цін. Встановлено, що індексації підлягають: заробітна плата (грошове забезпечення); пенсії; стипендії; суми виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування; суми відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також суми, що їх виплачують особам, які мають право на відшкодування у разі втрати годувальника. Слід підкреслити, що в Україні будь-які грошові доходи індексуються у межах прожиткового мінімуму.

При цьому статтею 5 Закону встановлено, що “підприємства, які фінансуються чи дотуються з Державного бюджету, підвищують розміри заробітної плати (грошового забезпечення) у зв'язку з індексацією доходів населення”, поширюються на всі підприємства, установи, організації незалежно від форми власності й господарювання, а також на фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників. Слід зауважити, що органи виконавчої влади в галузі статистики визначають, фактично, середні величини індексів цін за укрупненими

групами товарів і послуг. У результаті, розраховані середні значення індексів цін нерідко суттєво відрізняються від реальних індексів для конкретних товарів. Тому нині актуальною проблемою є встановлення реальних індексів цін на окремі, особливо соціально значущі, споживчі товари та послуги, що входять до складу споживчого кошика (м'ясо, окремі м'ясопродукти, цукор, олія тощо).

Заслуговує на увагу те, що в цілому вітчизняне законодавство в частині індексації доходів населення в умовах підвищення споживчих цін відповідає специфіці розвитку економіки країни і вимогам до соціального захисту. Але склад і структура споживчого кошика, за яким розраховано прожитковий мінімум, були визначений відповідно до призупиненого Закону УРСР "Про мінімальний споживчий бюджет" (1991 р.) та вперше і востаннє затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 1991 р. № 244. До нього було включено близько 300 видів продовольчих, непродовольчих товарів та послуг, що вкрай необхідні людині для задоволення життєвих потреб.

Разом з тим, згідно із Законом України «Про прожитковий мінімум», набори продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг для основних соціальних і демографічних груп населення мають переглядатися не рідше одного разу на п'ять років. Сьогодні величина прожиткового мінімуму не враховує низку життєво необхідних витрат: на будівництво, ремонт, купівлю житла чи одержання його у найм, на освіту, оздоровлення, утримання дітей у дошкільних закладах, платні медичні послуги, потреби рекреації, страхові платежі тощо. Включення цих витрат у прожитковий мінімум відповідало би принципам його формування, вимогам Закону України «Про прожитковий мінімум», а також міжнародним стандартам, визначеним Конвенцією МОП № 117 «Про основні цілі та норми соціальної політики».

Вагомими чинниками, що зумовили підвищення цін на споживчі товари та послуги, були не лише збільшення витрат на оплату праці, а й обслуговування позичкових коштів та інвестиційних витрат, зростання вартості енергоносіїв і, в цілому, існуючий лаг впливу від підвищення цін виробниками промислової продукції. До того ж, слід враховувати, що на передодні фінансової кризи інфляційні процеси в економіці почали загострюватись внаслідок переважної дії зростаючого попиту, зумовленого двома основними причинами.

По-перше, розширенням платоспроможності населення у зв'язку зі збільшенням доходів. Так, лише у січні 2008 р., порівняно із січнем 2007 р., приріст реальних наявних доходів досяг 23,4% [4, с. 39-40 ] .

По-друге, спостерігався «підігрів» споживчого попиту з боку банківської системи через зростання обсягів споживчого кредитування. Інститутом демографії та соціальних досліджень встановлено, що в Україні, починаючи з 2002 р., обсяги виданих кредитів збільшилися майже втричі, що призвело до надмірного навантаження на споживчий ринок. Академік НАН України Е. М. Лібанова відзначила, що якщо у 2001 р. співвідношення виданих кредитів і роздрібного товарообігу становило 1%, то у 2007 р. – 43%. При цьому зростання грошової маси, розмірів заробітної плати впливає на

динаміку інфляції з часовим лагом у 4-7 місяців, а зміни ВВП – з лагом у 9 місяців [ 5. с. 5] .

До негативних чинників слід також віднести формування у громадян очікування підвищення цін у результаті психологічної обробки засобами масової інформації з одного боку, та реалізацією цих очікувань агентами торгівельної мережі – з другого.

Реалізація ефективної соціально-економічної політики соціального захисту населення можлива лише за умови її узгодження з такими важливими блоками і відповідними механізмами економічної політики держави, а саме: 1) механізмом оптимізації монетарної політики; 2) механізмом ефективного інвестування у розвиток виробництва; 3) ціновою політикою та механізмом контролю за рівнем цін; 4) політикою зміцнення гривні та підвищення курсу національної валюти; 5) політикою боротьба з монополіями та механізмом антимонопольного обмеження; 6) податковою політикою і податковим механізмом; 7) структурною політикою спрямованою на створення нових робочих місць в Україні; 8) реформуванням трудового законодавства та законодавства з пенсійного забезпечення.

У сфері монетарної політики потрібно зменшити питому вагу готівки у грошовій масі шляхом розширення безготівкових розрахунків населення, розвитку систем довгострокового інвестиційного кредитування через мережу інвестиційних банків, стимулювання розвитку іпотечного кредитування тощо.

Варто також посилити державне регулювання цін та контроль за застосуванням торгівельних надбавок, механізмами ціноутворення, особливо на ринку соціально значущих товарів, нафтопродуктів. Разом із тим для досягнення оптимального співвідношення між динамікою цін і тарифів з одного боку та рівнем заробітної плати, інших доходів населення – з другого, потрібно запровадити ефективний механізм використання державних важелів стримування цін, тарифів. Для цього необхідно вдосконалити Закон України «Про ціни і ціноутворення», в якому визначити ефективні важелі державної політики у сфері формування цін, напрями впливу, контролю за цінами, відповідальність суб'єктів господарювання за порушення державної дисципліни цін та забезпечити його якнайповнішу реалізацію. До зазначеного закону необхідно внести зміни і доповнення, якими встановити: 1) критерії та умови дозволеного адміністративного втручання щодо формування цін на конкретний перелік соціально значущих товарів і послуг; 2) визначити граничний рівень рентабельності як для виробників продукції, так і, що особливо важливо, установ, торговельних мереж, що її реалізують; 3) розробити дієві важелі державного контролю за обґрунтованістю цін; 4) визначити обмеження прямого втручання держави у ціноутворення. Необхідно передбачити поширення його дії на суб'єктів господарювання – фізичних осіб з метою створення прозорого механізму ціноутворення, що унеможливить необґрунтоване зростання цін на соціально значущі товари та послуги.

Важливо вдосконалити механізм регіональної цінової політики шляхом розроблення й запровадження єдиного, узгодженого, економічно обґрунтованого ме-

тодичного підходу щодо цін та ціноутворення на соціально значущу продукцію та контролю за дотриманням державної дисципліни цін. Для цього доцільно додати до переліку товарів і послуг ціни, на які регулюватимуться ті, що входять до складу споживчого кошика, законодавчо встановлювати фіксовані ціни (тарифи), граничні коефіцієнти підвищення цін, граничні рівні рентабельності за окремими соціально значущими товарами і послугами. Органи державних адміністрацій спільно з органами місцевого самоврядування у межах своїх повноважень мають визначати напрями і методи регулювання цін і тарифів для суб'єктів ціноутворення за встановленим переліком продукції (товарів, робіт, послуг).

Регулювання має здійснюватись на підставі аналізу діяльності суб'єктів ціноутворення з урахуванням перспектив підвищення якості продукції та задоволення попиту на неї. При цьому слід враховувати: 1) обґрунтованість усіх статей витрат у виробничих витратах; 2) вартість основних виробничих фондів, потребу в інвестиціях для їхнього відтворення з урахуванням амортизаційних відрахувань і прибутку; 3) віддаленість споживачів від місця виробництва продукції; 4) відповідність якості продукції попиту споживачів; 5) державні дотації та іншу державну підтримку тощо.

Вдосконалення регіонального моніторингу індексів цін на окремі, особливо соціально значущі, товари та послуги сприятиме розв'язанню завдань щодо: 1) забезпечення оперативного державного контролю за дотриманням порядку формування і застосування регульованих державою цін і тарифів, а також цін і тарифів на продукцію (товари, роботи, послуги) природних монополій; 2) узгодження інтересів виробників продукції, населення окремих територій (областей, районів, міст) і можливостей бюджетів відповідних територій; 3) захисту економічних інтересів споживачів від не обґрунтованого підвищення цін; 4) створення умов для рівноправної конкуренції; 5) раціонального використання фінансових ресурсів адміністративних територій тощо.

Наведені заходи дозволить: 1) своєчасно й обґрунтовано проводити індексацію заробітної плати, пенсій, стипендій, інших соціальних трансфертів; 2) здійснювати оперативний і перспективний перерозподіл доходів місцевих бюджетів з метою охоплення ширшого кола низькооплачуваних, малозабезпечених категорій громадян соціальними гарантіями; 3) проводити детальний аналіз економічної обґрунтованості змін цін, тарифів, структури витрат із урахуванням купівельної спроможності населення, рівня інфляції, фінансового становища підприємства; 4) здійснювати постійний контроль за правомірністю застосування затверджених цін, тарифів, торгівельних надбавок; 5) забезпечити захист низькооплачуваних, малозабезпечених категорій громадян від необґрунтованого підвищення цін і тарифів; 6) не допускати великої різниці в цінах на платні послуги, що надаються державними підприємствами, установами, організаціями, які фінансуються з бюджетів різних рівнів; 7) підвищити ефективність соціальної політики, економити бюджетні кошти

при закупівлі продовольчих товарів у сільгоспвиробників для потреб закладів соціальної сфери тощо.

Потрібно розробити механізм, визначити джерела, обсяги фінансування для закупівлі товарів за спеціальним переліком у сільгоспвиробників, забезпечити їхню постійну підтримку енергоносіями, засобами захисту і підживлення рослин тощо. Для захисту сільськогосподарської продукції за умов вступу в СОТ, легалізації потоків цієї продукції, прозорого формування цін із урахуванням попиту і пропозиції важливо сформувати розгалужену мережу регіональних аграрно-маркетингових центрів оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією. При цьому слід врахувати положення «Концепції Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2008 р. № 1447, наказів Мінагрополітики України від 13.11.2006 р. № 660 "Про регіональні аграрно-маркетингові центри оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією" та від 12.11.2007 р. № 797 "Про затвердження Тимчасового типового положення про регіональні аграрно-маркетингові центри оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією".

В умовах фінансової кризи та зростання динаміки інфляції підвищення соціальних стандартів є не популістською, як досить часто стверджують науковці та урядовці, що сповідують ліберально-екстремістські підходи, а вкрай необхідною дією влади, що спрямована на забезпечення соціально-економічного захисту населення та відновлення принципу соціальної справедливості в жорстких умовах ринку.

На сьогодні, якщо врахування зростання цін на продукти харчування та товари нагального вжитку в період розгортання фінансової кризи, то громадяни України, передусім, їх найменш забезпечена частина збідніли в два рази. Саме тому прийняття Закону України "Про підвищення соціальних стандартів спрямована, у першу чергу, спрямоване на збереження життєвого рівня найменш захищених громадян в кризових умовах. Саме виконання норм Закону визначає не лише міру відповідальності і моральності, а й безпосереднім правовим обов'язком Уряду перед українським народом.

Очевидно, що прямим обов'язком Кабінету міністрів в такий скрутний час, згідно прийнятого закону та здоровому економічному глузду, є підтримка купівельної спроможності пенсіонерів та працівників бюджетної сфери будь-якими засобами. Тому злочинними та некомпетентними можна вважати заяви представників виконавчої влади про те, що з 1 листопада 2009 року пенсії та заробітні плати підвищуватися не будуть.

Відразу ж після прийняття закону мало бути забезпечити внесення змін у програмне забезпечення Пенсійного фонду, збільшивши розмір мінімальної пенсії у формулі розрахунку пенсії з 498 до 573 гривень зі збереженням всіх діючих доплат і надбавок. Проте Урядом цього зроблено не було, внаслідок чого 10,5 млн. пенсіонерів недоодержали до цього часу починаючи з листопаду 2009 р. мінімум по 75 гривень

(різниця: 573 грн. -498 грн.) на місяць. При цьому свідомо здійснюється підміна поняття «мінімальна пенсія» поняттям «мінімальна пенсійна виплата».

До того ж серйозне порушенням соціально-економічних прав пенсіонерів полягає у використанні у 2010 показника середньої заробітної плати за 2007 рік, а не за 2008-й, як це передбачено чинним законодавством. Тим самим новопризначена та перерахована пенсія занижується в середньому на 350-500 грн. І у січні-лютому 2010 р. громадяни так й одержують мінімальні пенсії й зарплати на тім же рівні, на якому вони були встановлені в бюджеті 2008 року. Аналіз засвідчує, що внаслідок реалізації такої політики потерпають: 10 млн. 700 тис. одержувачів трудових пенсій за віком; 835 тис. громадян, які одержують пенсію за особливі заслуги перед Україною; 4 млн. 900 тис. громадян, які мають статус дітей війни; 1 млн. 450 тис. громадян, які одержують пенсію по інвалідності; 690 тис. одержувачів пенсії у зв'язку із втратою годувальника; 290 тис. малозабезпечених родин; 90 тис. одержувачів допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею 3-літнього віку; 590 тис. матерів-одиначок; 170 тис. дітей-інвалідів й інвалідів з дитинства; 50 тис. дітей, які перебувають під опікою або піклуванням; 46 тис. жертв нацистських переслідувань та ін.; 945 тис. працівників бюджетної сфери I-V тарифних розрядів Єдиної тарифної сітки.

Підсумовуючи необхідно наголосити, що з метою забезпечення реального соціально-економічного захисту населення в умовах загострення фінансової кризи та посилення інфляційних процесів потрібно розробити й реалізувати механізми, що охоплюватимуть організаційні, соціально-економічні, нормативно-правові, грошово-кредитні, податкові важелі для розв'язання завдань щодо: 1) зростання ВВП шляхом підвищення ефективності, обсягів виробництва, продуктивності праці через запровадження новітніх технологій, техніки, інновацій, особливо в сільському господарстві; 2) забезпечення товарного покриття грошової маси за рахунок переважно вітчизняних джерел виробництва; 3) систематичного моніторингу цін на споживчі товари та послуги і величини заробітної плати за видами економічної діяльності й регіонами; 4) підвищення репрезентативності визначення індексів цін на окремі, особливо соціально значущі, споживчі товари та послуги, що входять до складу споживчих кошиків; 5) ухвалення із соціальними партнерами угод про мораторій на підвищення цін соціально значущих споживчих товарів і послуг; 6) суттєвого скорочення бюджетних видатків на державне управління (на всіх рівнях); 7) сприяння зростанню доходів населення; 8) запровадження мінімальної погодинної оплати праці з урахуванням прожиткового мінімуму, рівня середньої заробітної плати, її динаміки, рівня зайнятості населення; 9) систематичного, відповідно до вимог законодавства, індексування доходів населення; 10) з метою скорочення грошової маси на порядок обмежити споживчого кредитування населення через банківське посередництво тощо.

Для стримування інфляції особливо важливо вдосконалити механізм цінової політики шляхом розроблення й запровадження єдиного, узгодженого, економічно

обґрунтованого методичного підходу щодо цін та ціноутворення на соціально значущу продукцію та контролю за дотриманням державної дисципліни цін. Для цього необхідно додати до переліку товарів і послуг ціни, на які регулюватимуться ті, що входять до складу споживчого кошика, законодавчо встановлювати фіксовані ціни (тарифи), граничні коефіцієнти підвищення цін, граничні рівні рентабельності за окремими соціально важливими видами товарів.

**Література**:

1. Мандибура В.О. Тіньова економіка України та напрямки законодавчої стратегії її обмеження. К.: Парламентське видавництво, 1998.
2. Закон Української РСР "Про індексацію грошових доходів населення" // Закони України. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. – Т. 2. – 527 с.
3. Бюлетень Національного банку України. – К.: НБУ, 1998. – № 1. – 118 с.
4. Бондарчук К. Основні напрями соціального захисту населення в умовах підвищення цін на споживчі товари та послуги // Україна: аспекти праці. – 2009. –№ 2. – С. 37-42.
5. Соціальні наслідки інфляції (за матеріалами Укпрінформу) // Праця і зарплата. – 2008. – № 20. – С. 4-6.